

ISSN 1857 - 92

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific papers

Vol. 12.1

IJK, V.12.1, pp 1- 420. Skopje, 2016

<http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>
Global Impact and Quality Factor: 1.023, (2015)

KNOWLEDGE

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 12.1***

***8-10 APRIL, 2016
BANSKO, REPUBLIC OF BULGARIA***

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 12.1

Editing Board

PhD Vlado Kambovski, PhD Robert Dimitrovski, PhD Predrag Trajković, PhD Maria Kavdanska, PhD Svetlana Trajković, PhD Zivota Radosavljevik, PhD Margarita Koleva, PhD Mile Matijević, PhD Nonka Mateva, PhD Rositsa Chobanova, PhD Mirjana Borota – Popovska, PhD Aleksandar Nikolovski, PhD Jove Kekenovski, PhD Marija Knezevik, PhD Ilija Nasov, PhD Irina Singaveskaya, PhD Nonka Mateva, PhD Dzulijana Tomovska, PhD Oliver Dimitrijevik, PhD Nedzat Koraljik, PhD Nebojsa Pavlovik, PhD Nikolina Ognenska, PhD Dimitrija Popovski, PhD Lisen Bashkurti, PhD Tome Naumov, PhD Trajce Dojcinovski, PhD Jana Merdzanova, PhD Zoran Srzentic, PhD Nikolai Sashkov Cankov

Preparing and correction: Liljana Pushova, Jasmina Dimitrovska

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor

PhD Robert Dimitrovski

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 12.1

ISSN 1857-92

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD

- Prof. Robert Dimitrovski PhD, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevic PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Rosica Cobanova PhD, Bulgarian Academy of Sciences (Bulgaria)
- Prof. Ilija Nasov PhD, Research and Development center PLASMA, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, (Serbia)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University "Goce Delcev", Shtip (Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Sasho Korunoski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Cvetko Andreevski, Vise rector, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Margarita Koleva PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Aleksandar Donchev, MIT University, Faculty of Law, Skopje (Macedonia)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovic, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Ljupco Naumovski PhD, Forum for Mobility and Research, Bitola (Macedonia)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Dimitrija Popovski PhD, Faculty of Sport, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)

- Prof. Aleksandr Korablev, PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Isa Spahiju PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Sasha Kicoshev PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics , University of Novi Sad , Subotica (Serbia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Baki Koleci PhD , University Hadzi Zeka , (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, (MNE)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Nedjad Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina) - Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of law University of Kragujevac (Serbia)

- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High college for professional applied studies, Vranje (Serbia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus – Faculty of Management, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Rumen Stefanov, PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, Dean, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nikola Bozkov PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Vasil Pehlivanov PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Doc. Marija Kostić PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Sandra Živanović PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Nebojsa Pavlovic PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Venus Del Rosario, Arab Open University (Philippines)
- Nishad M. Navaz, Kingdom University (India)

- [12] Mezirow, J (1997). Transformative learning: Theory to practice. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 74, 5-12.
- [13] Mezirow, J. (1997). Transformative learning: Theory to practice. In P. Cranton (Ed.), *Transformative learning in action: Insights from practice*. *New Directions for Adult and Continuing Education*. no. 74, pp. 5–12. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- [14] Mezirow, J. (2000). Learning to think like an adult: Core concepts of transformation theory. In Mezirow, J. (Ed.), *Learning as transformation: Critical perspectives on a theory in progress*. San Francisco: JosseyBass Publishers.
- [15] Mezirow, J. D. (1981). A critical theory of adult learning and education. *Adult Education Quarterly*, 32(1), 3-24.
- [16] Peterson, W., Gist, N.P., 1951. Rumor and Public Opinion. *American Journal of Sociology*. 57, 159-167.
- [17] Tough, A. (1971). *The adult's learning projects*. Toronto: Ontario Institute for Studies in Education.

Contents

„ANGEL KANCHEV” UNIVERSITY OF RUSE AND THE PERSPECTIVES FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF NORTHERN BULGARIA.....	15
Branko Sotirov, Ph.D.....	15
Venelin Terziev, Ph.D.....	15
Roussi Minev, Ph.D.....	15
Krasimir Ivanov, Ph.D.....	15
ACADEMIC DISHONESTY: TWO AND A HALF LEARNING MODEL IN ADULT LEARNING	23
Mehmet Şahin, PhD.....	23
INCLUSIVENESS - AN INDICATOR FOR QUALITY EDUCATION.....	29
Snezana Jovanova-Mitkovska, PhD.....	29
Biljana Popeska, PhD.....	29
INCLUSIVE EDUCATION: A QUESTION OF ATTITUDES OF PEOPLE WITH DISABILITIES	35
Daniela Dimitrova-Radojichikj.....	35
Natasha Chichevska-Jovanova.....	35
KNOWLEDGE AS AN ELEMENT OF INTELLECTUAL CAPITAL-BASIC GOAL OF MODERN BUSINESS.....	41
Radica Jovanović PhD.....	41
Zdravka Petković PhD.....	41
Aleksandra Nedeljković MSc.....	41
THE INFLUENCE OF THE EMPLOYEES EDUCATION LEVEL ON THE CONSTANT LEARNING IN KNOWLEDGE ORIENTED ORGANIZATIONS.....	49
Sanja Nikolic.....	49
Sreten Miladinovski.....	49
Liljana Pusova.....	49
THE IMPACT OF ORGANIZATIONAL CULTURE ON STRATEGY AND TOTAL QUALITY MANAGEMENT PRACTICES.....	53
Marina Kantardjieva, PhD.....	53
INTEGRATION AND CORRELATION BETWEEN THE CONTENTS OF TEACHING SUBJECTS - PHYSICAL EDUCATION AND INTRODUCTION IN ENVIRONMENT IN PRIMARY TEACHING.....	57
Biljana Popeska, PhD.....	57
Snezana Jovanova-Mitkovska, PhD.....	57
MODELS OF ACTIVE LEARNING.....	63
Nicola Stefanov Vakrilov.....	63
Maria Vakrilova Becheva PhD.....	63
KNOWLEDGE GENERATION IN SMALL AND MEDIUM-SIZED TOURISM ENTERPRISES.	69
Branko Nikolovski, PhD.....	69
SEGMENTATION, POSITIONING AND BRANDING OF THE TOURIST PRODUCT OF OHRID	73
Vasko Cuculeski, PhD.....	73

INTEGRATION AND CORELATION BETWEEN THE CONTENTS OF TEACHING SUBJECTS - PHYSICAL EDUCATION AND INTRODUCTION IN ENVIRONMENT IN PRIMARY TEACHING

Biljana Popeska, PhD

Snezana Jovanova-Mitkovska, PhD

Faculty of educational sciences, Goce Delcev University in Stip, Republic of Macedonia.

biljana.popeska@ugd.edu.mk, snezana.jovanova@ugd.edu.mk

Abstract: Considering the tendency for thematic, integrated planning of teaching in primary education and the way in which students adopt knowledge of early school age, in this paper we made a theoretical elaboration of integration - correlation relationship of the contents of various subjects as an approach which enables to more efficient acquisition of knowledge and its effective application in everyday life. In this paper we present the results from the analysis of curricula for health and physical education and introduction of environment, and present concrete examples of correlation between curricula of previously mentioned subjects.

Keywords: teaching contents, correlation, integration, physical and health education, introduction in nature and society

ИНТЕГРАЦИСКО – КОРЕЛАЦИСКА ПОВРЗАНОСТ НА СОДРЖИНИТЕ ОД НАСТАВНИТЕ ПРЕДМЕТИ ПО ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОПШТЕСТВО ВО ОДДЕЛЕНСКАТА НАСТАВА

Доц. д-р Билјана Попеска

Проф. д-р Снежана Јованова Митковска

Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

biljana.popeska@ugd.edu.mk, snezana.jovanova@ugd.edu.mk

Резиме: Имајќи ги во вид тенденциите за тематско, интегрирано планирање на наставата во основното образование, како и начинот на кој усвојуваат знаења учениците од рана училишна возраст, во трудот направивме теоретска елаборација на интеграциско - корелациската поврзаност на содржините од различните наставни предмети како пристап кој овозможува поефикасно усвојување на знаењата и нивна ефикасна примена во секојдневниот живот. Во трудот презентираме резултати од анализата на наставните програми по физичко и здравствено образование и општество, и презентираме конкретни примери за корелација на наставните содржини од претходно наведените наставни предмети.

Клучни зборови: наставни содржини, корелација, интеграција, физичко и здравствено образование, општество

1. ВОВЕД

Образованието како значаен сегмент од општественото делување и еден од клучните двигатели на општествениот развој, неминовно е изложено на бројните промени и бурните случувања во сите сфери на општественото битисување. Овие промени и случувања влијаат и се рефлектираат врз образованието во смисла на неминовна потреба за континуирано воведување на одредени промени, иновации и новини во наставата и севкупниот наставен процес. Имајќи во вид дека целта на наставата е учениците да стекнат знаења, вештини, навики, да се оспособат за поуспешно учење и перманентно стекнување на нови знаења, да се оспособат за самообразование и самоучење, суштинско прашање кое се поставува кога станува збор за воведувањето на промени, иновации, а во согласност со заложбите за постигање на квалитет на наставниот процес, е прашањето како да се моделира процесот на наставата, како истиот дидактички да се обликува за да се постигнат највисоки образовни ефекти. Во насока на моделирање на наставниот процес, согласно современите општествени потреби и барања, неопходно е почитување на особеностите на децата, нивните развојни можности и начинот на кој тие усвојуваат знаењата. Ова значи почитување на холистичкиот пристап во детското сфаќање на светот како единствена целина; обезбедување можности за сеопфатен развој, односно почитување и развој на сите сегменти – моторички, когнитивен, емоционален и социјален како меѓусебно условени и подеднакво важни; уважување на личното искуство на детето како најефикасна форма на детско учење, како и креирање на пријателска, безбедна, сигурна, удобна и стимулативна средина и услови на учење на учење приспособени и пристапни за секое дете. Во насока на овие барања, како особено значајно се истакнува и барањето за активен приод кон содржините од сите наставни предмети, изразено преку потребата од моделирање и креирање на т.н. тематски курикулуми односно тематско планирање во образовната работа (Адамческа, С., 1998).

Основни компоненти во тематското планирање, односно во креирањето на т.н. тематски курикулум е инкорпорирање на различни теми од различни наставни предмети, односно неминовно почитување на две основни начела - интеграција и корелација. Општо земено интеграцијата (лат. *integrare* - обновување, дополнување на нешто со она што е битно, премин од распадната, расфлана средина во средина, подредена состојба) се однесува на бројните интеграциони процеси и постапки во наставата и во училиштето воопшто, додека корелацијата (од латинскиот збор *correlatio*) означува сооднос, заемен однос, поврзаност. Во потесна смисла, во рамките на наставата, интегрираната настава подразбира остварување на принципот според кој сите елементи на наставниот процес (содржински, психолошки, сонајни, социолошки и организирани) треба да се функционално поврзани и да чинат хармонична целина, додека корелацијата анализирана во дидактичко-методска смисла означува меѓусебното поврзување и влијание на воспитно-образовните содржини во процесот на наставата, односно воспоставување на меѓусебна функционална врска меѓу оние В – О содржини (елементи или компоненти) кои имаат свои определени сличности и допирни точки. Во рамките на наставата, наставна интеграција согласно нивото на јавување може да биде внатре предметна, меѓу предметна и меѓу системска интеграција, додека корелацијата во наставната практика може да се оствари како: корелација на наставните содржини во рамките на самиот наставен предмет; меѓупредметна корелација и корелација на ученичките знаења со животната стварност и практика.

Тематското планирање реализирано низ различни форми на интеграциско – корелациска поврзаност на содржините од исти или различни наставни предмети како форма за остварување на активен приод кон содржините и активното учење како форма на усвојување на знаењата овозможуваат: стекнување на одреден квантум на поврзани знаења кои би сочинувале еден интегрален кохерентен систем; постапо стекнување на знаењата, односно формирање на содржинско-функционална врска меѓу постојните и новите знаења; поголем степен на трајност на знаењата и ефикасна примена на знаењата во секојдневниот живот.

Тенденциите за тематско, интегрирано планирање на содржините во В – О работа се инкорпорираани во новините втемелени со воведувањето на деветгодишното образование. Конкретно, ова се однесува на новините и во планирањето на наставата, посебно на годишното, глобално планирање кое подразбира да 70% од содржините од одреден наставен предмет да бидат во корелација со содржините од другите наставни предмети, а во функција на реализација на холистичкиот приод, интегралниот развој на децата и целовитост во знаењата на учениците. Во актуелните наставни програми за деветгодишно образование, наставните содржини се предвидени така што содржат извонредни можности за остварување на меѓупредметна корелација. Како истата практично ќе се реализира, зависи од конкретните услови и од умешноста и креативноста на наставникот.

2. ЗОШТО ИНТЕРАКЦИСКО- КОРЕЛАЦИСКА ПОВРЗАНОСТ МЕЃУ О И ФЗО?

Наставните предмети општество и физичко и здравствено образование се дел од наставните предмети меѓу кои може да се воспостават низа на меѓупредметни и меѓутематски интеграции.

Предметот општество ја проучува сложеноста, разновидноста и поврзаноста на севкупните појави, предмети, процеси, како и активностите и односите меѓу луѓето во непосредната околина. Целта на предметот е да ја стимулира љубопитноста и интересот за истражување од најмала возраст преку систематско насочување на спонтаното детско истражување и постепено откривање на поврзаноста и зависноста на појавите и процесите во природната и општествената средина. Овој предмет претставува основа за натамошно диференцирано изучување на природните и општествените науки.

Од друга страна пак, предметот физичко и здравствено образование на специфичен начин, преку примена на различни телесни вежби, движења, игри и останати содржини на физичкото воспитание, овозможува не само јакнење на телото, подобрување на здравјето, и поттикнување на навики за здрав начин на живот, туку и развој на моторичките способности и усвојување на различни форми на движење преку кои поволно се влијае на севкупниот развој на сите сегменти од антрополошкиот простор (моторички, когнитивен, конативен и социо - емоционален). Изучувањето на содржините од предметот ФЗО во првиот циклус на основно образование претставува основа за вклучување во различни спортски активности во текот на натамошното образование и живот.

Основите на интеграциско – корелациската поврзаност меѓу овие два предмети ги идентификувавме во: природата, начинот на усвојување на знаењата на децата и поставените цели на предметите О и ФЗО во првиот циклус од деветгодишното образование.

Природата и општеството како непосреден предмет на проучување на наставниот предмет О и природата како препорачана средина за реализирање на содржините по ФЗО, односно делувањето на сонцето, водата и чистиот воздух како дополнителни средства на физичкото воспитание се основа на бројните можностите за интеграција меѓу овие два наставни предмети.

Реализацијата на наставните содржини по предметот О се остварува преку непосредно

набљудување, примена на истражувачки постапки во наставата и активно искуствено учење. Овие активности честопати се реализираат надвор од училишната средина, во природа, во директен контакт со предметите и појавите кои треба да се истражат. Оттука, различните форми на движење, односно утврдените модели на движечки вештини и навики кои се фундамент на човековата моторика, но истовремено и се содржини на програмата по ФЗО, се клучни во успешната реализација на овој процес. Поставените цели на предметите О и ФЗО во првиот циклус од деветгодишното образование се уште една значајна компонета во остварувањето на интеграциско – корелациската поврзаност меѓу овие два наставни предмети. Поставените цели генерално се во насока на сестран развој на личноста. Деталната анализа на нивната поврзаност е прикажана во Табела 1.

3. МЕТОД НА РАБОТА

За да одговориме на основната цел на овој труд, односно да укажеме на можностите, но и формите на интеграциско – корелациска поврзаност на содржините од наставните предмети по О и ФЗО во првиот циклус од основното деветгодишно образование направена е анализа на предметните програми по овие два наставни предмети како основа за натамошен приказ на можните корелации меѓу предвидените наставни содржини. Во трудот детално се анализирани: застапеноста на двата анализирани наставни предмети, целите за периодот од прво до трето одделение, тематските целини и конкретните содржини и примери на активности и можностите за воспоставување на интеграциско – корелациски врски меѓу нив. Можности за интеграциско – корелациска поврзаност на содржините од наставните предмети запознавање на околината и физичко и здравствено образование

Наставниот предмет О се изучува во првиот циклус на деветгодишно образование, односно прво, второ и трето одделение. Предметот е застапен со 2 часа неделно, односно со 72 часа годишно. Овој предмет претставува основа за натамошно диференцирано изучување на природните и општествените науки.

Наставниот предмет ФЗО се реализира со 3 часа неделно, односно 108 часа годишно. Изучувањето на содржините од предметот ФЗО во првиот циклус на основно образование претставува основа за вклучување во различни спортски активности во текот на натамошното образование и живот. Во сите три циклуси на основно образование, ФЗО е застапен со фонд од три часа неделно.

Поставените цели и задачи во наставните програми по О и ФЗО се согласно општите цели на системот на основно образование кои се однесуваат на хармоничен развој на учениците согласно индивидуалните способности и развојни законитости; оспособување за усвојување на систем на знаења и вештини, ефикасно и креативно делување; развивање граѓанска свест и негување на национален и културен идентитет и развивање свест и грижа за сопственото здравје и значењето на здравата околина (Концепција за деветгодишно образование). Меѓу конкретните цели за прво, второ и трето одделение, дефинирани во наставните програми по О и ФЗО може да се воспостават бројни интеграциско – корелациските врски. Дел од нив детално се образложени и презентирани во Табела 1. Сублимирано, заедничко помеѓу О и ФЗО е тоа што се насочени кон формирање на општествена свест кај учениците, придонесува за развојот на нивните позитивни општествено-морални особини, а со тоа и за нивно изградување како општествена личност. Преку различните форми на физичко воспитание особено преку активностите во природа и слободните спортски активности, излетот во природата или парковите, исто така, се придонесува за формирање на колективна и општествена свест кај децата. Преку ваквите и други форми и активности што се организираат во рамките на физичкото ФВ кај децата се развива детската свест за дисциплина, нивната самоиницијативност, нивниот здрав натпреварувачки дух, односно особини неопходни за сестрано формирана личност. Реализацијата на наведените цели е формализирана и конкретизирана низ трите групи задачи: образовни, функционални и воспитни кои исто така укажуваат на бројни интелектуално – корелациски врски меѓу О и ФЗО. 4.

Табела 1: Интеграциско - корелациска поврзаност меѓу целите по О и ФЗО во развојниот период од прво до трето одделение

Предмет	Дефинирана цел	Интеграциско – корелациска поврзаност
О	Да ја запознава околината како природна и општествена средина; Да го осознава своето опкружување (дом, одделение, училиште, крај, Р. Македонија);	Преку учење и практикување на различни форми на движење децата имаат можност да се движат и непосредно да ги запознаат природата и своето опкружување. Ова особено се истакнува во формите на физичкото воспитание како што се пешачења, излети, кросевите и останатите активности во природа.
ФЗО	Да се поттикнува да ги развива природните локомоторни движења и совладувањето нови движења и моторички вештини;	
О	Да развива позитивна слика за себе, самодоверба, самопочит;	Преку развој на различни моторички способности и усвојување на различни форми на движење, децата ќе ги запознаат своите можности, ќе стекнат
	Да ја развива способноста за координирано	

ФЗО	моторичко движење и ориентација во просторот; Да ги развива психомоторните способности (димензии) низ игра и физички активности; Да се оспособува да прави проценка на своите физички можности;	сигурност во своите способности и што се може да направат со своето тело. Ова понатаму овозможува формирање на позитивна слика за себе, самодоверба и самопочит
О	Да развива способност за ориентирање во просторот и времето;	Преку практикување на различни вежби и усвојување на координациски сложени движења, како и нива изведба во различни услови (природа, сала и сл) кај децата се развива способноста за ориентација во простор.
ФЗО	Да се поттикнува во психомоторниот развој и правилното држење на телото во различни положби и движења;	
О	Да се оспособува да се грижи за сопственото здравје и животна околина; Да се поттикнува на хумани односи помеѓу половите, меѓусебна комуникација и мултикултурно разбирање;	Цели насочени кон грижа и чување на сопственото здравје и околината. Интегрираното реализирање на содржините по О и ФЗО овозможуваат практична имплементација на теоретските сознанија за здравјето, здравото тело и здравите навики.
ФЗО	Да усвојува здравствено хигиенски знаења и вештини за чување и унапредување на сопственото здравје; Да се ослободува од стрес и напнатост преку организирани физички активности;	
О	Да се поттикнува за развојот на морални и патриотски чувства и развивање почит кон различните култури.	Сознанијата за различните култури и почитта кон нив ќе ги научат децата на рамноправност и почитување на сите луѓе. Различните форми на колективни подвижни игри и игри со правила позитивно влијаат врз емоционално изразување, но и моралниот развој на детската личност, односно развој на дисциплина, самоиницијативност и здрав натпреварувачки дух.
ФЗО	Да се оспособува за соработка, тимска работа и фер плеј однесување при изведба на активностите, игрите во училиштето, како и надвор од него; Да развива способност за позитивно емоционално изразување низ игра и адекватни физички активности	

Програмските содржини по О и ФЗО својата база ја имаат во предучилишното воспитание. Во Првиот циклус од основното образование овие содржини се надградуваат, прошируваат и продлабочуваат овозможувајќи на овој начин континуитет во стекнувањето на знаењата согласно развојните можности на децата и принципите на воспитно – образовната работа.

Програмските содржини по О во прво одделение се структурирани во следниве пет тематски целини: Јас и другите, Моето училиште, Мојот дом, Местото каде живеам, и Сообраќај. Надоградени и надополнети во второ одделение, програмските содржини по О во второ одделение се реализираат низ следниве неколку теми: Јас со другите, Животот и работата во училиштето, Моето место, Мојот дом, и Сообраќај. Во трето одделение содржините се структурирани во 5 теми именувани како: Јас со другите и другите со мене, Училиштето и знаењето, Односи во семејството, Мојот роден крај, Сообраќај.

Програмата по ФЗО е структурирана во 6 задолжителни тематски целини во прво одделение именувани како: Запознај се, Вежби за организирано поставување и движење, Вежби за оформување на телото, Основи на атлетика, Основи на гимнастика и Игри. Програмските содржини од наведените тематски целини со исклучок на темата Запознај се, надополнети, проширени и надградени се реализираат и во второ и трето одделение. Покрај задолжителните теми, во програмата по ФЗО во сите циклуси на деветгодишното образование, вклучувајќи го и првиот развоен циклус, се предвидени и изборни теми, односно теми кои се реализираат во договор и соработка со родителите. Истите се именувани како: Активности на вода, Активности на снег, Возење велосипед, тротинет, излети и пешачења, Училиштен спорт, спортски школи и проект. Реализацијата на содржините од овие тематски целини е во директна релација со условите на локалната средина и околина и користење на нејзините можности.

Анализата и споредбата на темите и програмските содржини по О и ФЗО укажуваат на бројни можности за воспоставување на интеграциско – корелациски врски, овозможувајќи стекнување на целовити знаења и севкупно влијание врз детскиот развојот. Истите својата основа ја имаат во природата, активноста на децата, целите и задачите на наставата по О и ФЗО. Анализирани низ конкретни теми и содржини можностите се бројни. Ќе наведеме некои од нив.

Темите јас и другите, јас со другите и јас со другите и другите со мене кои се дел од наставната програма по О имаат за цел децата да се запознаат самите со себе, деловите од своето тело, што можеме со своето тело, во што сме слични, а во што различни итн. Што може моето тело, како можам да ползам

и да се тркалам, да се качувам и да скокам, што можам да направам со рацете и нозете, колку брзо можам да трчам, колку далеку можам да скокнам, кој е побрз, кој е посилен и слично како содржини од ФЗО се можности преку кои детето директно ги согледува, но и проценува своите и можностите на останатите деца, сличностите и разликите, но и како истите да ги уважаваат, како да се почитуваат и да си помагаат.

Истражувањето и стекнувањето на знаења за училиштето, животот и работата во училиштето, мојот дом, моето семејство, местото во кое живеам и мојот поширок роден крај, се истражуваат доколку претстојувале во нив, ги посетиме и директно ги набљудуваме. Низ училиштето и училишниот двор, до и низ мојот крај можеме да се движиме во една или две колони, во парови или групи, брзо или бавно, со одење или со лесно трчање. Носењето, туркањето и влечењето на различни предмети ќе им помогне на децата во разубавувањето на училницата, училиштето и училишниот двор. Навиките како да се грижиме и да ја одржуваме личната хигиена, хигиената во училницата и домот се задача и цел подеднакво на О и ФЗО. Родниот крај изобилува со бројни убавини, но и предизвици. Истите може да ги совладаме со одење по надолнини и угорнини, со трчање, скокање или поскокнување. За време на излетот во блиското место децата ќе прескокнуваат поточиња и гранки, ќе ги заобиколуваат големите карпи, ќе се качат на помалите за да го набљудуваат хоризонтот, да ги научат страните на светот, да се ориентираат во природа.

Истражувајќи го родниот крај ја истражуваме и осознаваме природата, промените во сите годишни времиња, природните појави, сонцето, водата, воздухот, звуците околу нас. Ова е можност децата да се запознаат со поволното влијание на сонцето, водата и чистиот воздух, да им се пренесе љубовта за често престојување во природата, но и како треба да се грижат за неа. Моделот “набљудување на природни појави” бара оддалечување на децата од урбаната средина, што би било продуктивно ако децата до определена локација пристигнат со организирано одење. Одењето како моторичка активност го поттикнува природниот раст и развој на целиот организам, а особено делува на развој на функционалните способности и мускулатурата на долните екстремитети. При набљудување на природните феномени покрај река или езеро, децата секогаш ќе се обидат со ситни каменчиња кои ќе ги најдат по пат, да фрлат со нив по вода, обидувајќи се на различни начини да се натпреваруваат во фрлање во далечина или во поголем број произведени отскокнувања на каменчиња од водената површина. При тоа децата ќе увежбуваат различни начини на фрлање, фрлање на предмети со различна тежина и големина и во различна цел. Ваквите моторички активности непосредно влијаат на развој на мускулатурата на рацете и рамената регија, експлозивната снага и прецизноста.

Веќе споменавме дека природата ќе ја освоиме и со скокање, прескокнување, качување, но ова може да го направиме и со санки на снег. Престојот во природа во секое годишно време е непроценлив извор на знаења, но и средство за физички раст и развој. Децата во есен ќе ги набљудуваат промените на лисјата и дрвјата, но и имаат можност да трчаат во лисја, да ги фрлаат и фаќаат, да се тркалаат, да прават кули со нив, да ги собираат и нижат, но и да ги користат како средство во бројни елементарни игри. Можностите во зима се уште поголеми. Лизгање, тркалање, фрлање, фаќање, санкање на ридот во близина на училиштето, влечење со рачно изработени санки во училишниот двор, чистење а снегот во училишниот двор, градење снешко, се само дел од активностите кои децата може да ги практикуваат на часот по ФЗО и во слободното време во училиште. При тоа учат за снегот, неговата форма, различните агрегатни состојби на водата, но и она можеби најзначајното како да се грижиме за своето здравје во зима, додека играме на снег, но и после тоа.

Темата сообраќај е уште еден непроценлив извор за интеграциско – корелативни врски меѓу О и ФЗО. Знаењата стекнати по О: како да се движиме на улица, пат, место за игра во училиштето, на раскрсница, што значат сообраќајните знаци како и различните видливи на сообраќај практично ќе ги утврдиме и повториме со примена на различни подвижни игри од типот на движење како возови, автомобили на семафор, игра раскрсница, возови на станица, брз, товарен и експресен воз, бродови во магла, авиони и поплава и слични подвижни игри со различни видови на одење и трчање. Преку овие и слични игри се утврдуваат и просторните односи и релации: под – над, горе – доле, лево – десно, блиску – далеку, големо – мало, широко – тесно и сл. Содржините како народни танци и игри, елементарни подвижни игри на музика како содржини по ФЗО овозможуваат стекнување знаења за различни култури, културните вредности и културното богатство на државата. На овој начин кај децата се развива националниот идентитет, се зачувува традицијата, се јакне чувството за припадност, но и чувството за толеранција и почитување на останатите култури и народи.

4. ЗАКЛУЧОК

Наставните предмети О и ФЗО се дел од наставните предмети меѓу кои може да се воспостават низа на меѓупредметни и меѓутематски интеграции. Основите на интеграциско – корелативската поврзаност меѓу овие два предмети ги идентификувавме во: природата, начинот на усвојување на

знаењата на децата и поставените цели на предметите О и ФЗО во првиот циклус од деветгодишното образование. Преку анализа на наставните програми по запознавање на околината и физичко и здравствено образование, односно преку анализата на нивната застапеност, целите, задачите и тематските целини, направивме сумиран приказ на бројни содржини кои може да се реализираат во наставната практика кои ја отсликуваат интеграциско – корелациската врска меѓу О и ФЗО. Овие релации се однесуваат пред сè на користењето на природата како средина за учење и движење и користење на различните форми на моторички движења како средство и форма за истражување и активно усвојување на знаењата. На овој начин децата стекнуваат целовити практични и трајни знаења и вистински вредности. Примената на овој приод во воспитно – образовната работа овозможува користење на потенцијалните можности на децата, уважување на индивидуалните карактеристики, холистички приод кон развојот преку сестран развој на личноста, но и нуди непроценливи можности за воспоставување на силни врски со семејството, околината, родниот крај, местото на живеење, како и можности за користење на сите расположливи природи ресурси во процесот на формирање на комплетна личност со здрави навики и здрав живот.

Речиси и да не постои тематска целина во програмите на овие два предмети меѓу кои не може да се воспостават интеграциско - корелациски односи. Нивата примена и реализација зависи единствено од отвореноста на училиштето кон ваков пристап, но и од наставникот, неговата креативност и желба. 5.

5. ЛИТЕРАТУРА

- [1] Адамческа, С. (1998), Активна настава, Скопје: ЛЕГИС
- [2] Јованова – Митковска, С., & Цацков, К. (2013) Методика на наставата по природа и наставата по општество, Штип: УГД, <http://e-lib.ugd.edu.mk/ugd/index.php?id=166>.
- [3] Findak, V. (1996). Tjelesna i zdravstvena kultura u osnovnoj školi, Zagreb: Školska knjiga
- [4] Findak, V. (2003). Metodika tjelesne i zdravstvene kulture, Zagreb: Školska knjiga
- [5] Наставна програма за прво одделение во деветгодишното основно образование (2007) Скопје: Биро за развој на образованието
- [6] Наставна програма за второ одделение во деветгодишното основно образование (2007) Скопје: Биро за развој на образованието
- [7] Наставна програма за трето одделение во деветгодишното основно образование (2007) Скопје: Биро за развој на образованието
- [8] Концепција за деветгодишно основно воспитание и образование (2007) Скопје: Министерство за образование